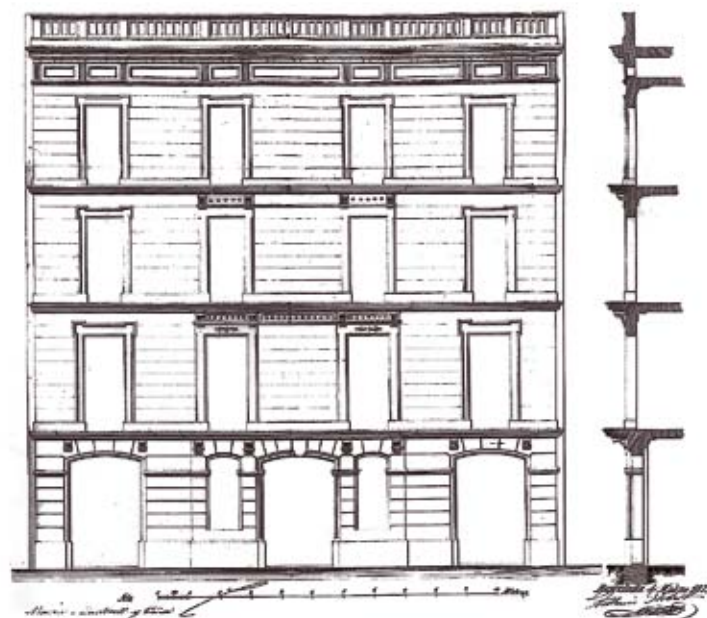

La casa Amatller

Quilòmetre zero del Modernisme planetari

Salvador Tarragó

Autors dels plànols: Salvador Tarragó, Eliana Viera, Maria Turull i Martín Capeluto, arquitectes

Una façana trencadora

Josep Puig i Cadafalch va considerar Ildefons Cerdà i l'Eixample de Barcelona com els seus grans antagonistes que el van incentivar a elaborar una idea pròpia de l'arquitectura i de la ciutat, un rebuig compartit per bona part dels arquitectes modernistes.

La façana de la casa Amatller fou la primera que va trencar l'ordenança de l'horitzontalitat del terrat com a coronament de l'edifici, amb l'increment de l'alçada amb l'excusa de l'estudi fotogràfic del propietari i amb un pinyó esglaonat. Domènech i Montaner, primer, i després Gaudí, seguiren l'exemple tot conformant el que s'anomenà la "Mansana de la discòrdia".

El propietari, Antoni Amatller –xocolater, col·leccionista d'obres d'art i fotògraf aficionat–, Puig i l'escultor Eusebi Arnau estigueren molt compenetrats i van elaborar per a la façana un programa iconològic molt complet que l'arquitecte va saber integrar com a contrapunt de volums i materials de pedra en la composició general del frontis. El tractament general de la façana el resolgué sobre la base d'un entapissat esgrafiad amb motius florals i un frontó esglaonat emmarcat de pedra i ceràmica vidriada. L'aspecte de casa belga que li atorgà l'esmentat coronament esglaonat podria respondre a una identificació de l'arquitecte amb aquell país, que sempre prengué com a referència de desenvolupament i d'independència per a Catalunya, com manifestà reiteradament a les seves memòries.

Projecte de façana antecessora de la casa Amatller, obra del mestre d'obres Antoni Robert i Morera. Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona.

Casa Amatller

Kilometer zero of the planetary "Modernisme"

A ground-breaking façade

Josep Puig i Cadafalch considered Ildefons Cerdà and Barcelona's Eixample as great antagonists that spurred him to produce his own idea of architecture and the city, a rejection shared by the majority of modernist architects.

The façade of Casa Amatller was the first to break the regulation of horizontality of the roof terrace as the building's crowning feature, its height being increased using the excuse of the owner's photography studio and a stepped gable added. Domènech i Montaner first of all, and later Gaudí, followed the example and helped shape what ended up being called the "Block of discord".

The owner, Antoni Amatller –chocolate producer, art collector and amateur photographer– Puig, and the sculptor Eusebi Arnau were on similar wavelengths and for the façade they designed a very comprehensive iconological programme that the architect cleverly integrated as a counterpoint of volumes and stone materials in its general composition. He resolved the façade's general treatment based on a cladding sgraffited with floral motifs and a stepped front framed by stone and enamelled ceramics. The Belgian house look given by the stepped finish mentioned could be due to the architect identifying with that country, which he always took as a reference of development and independence for Catalonia, a point he reiterated in his memoirs.

La casa Amatller

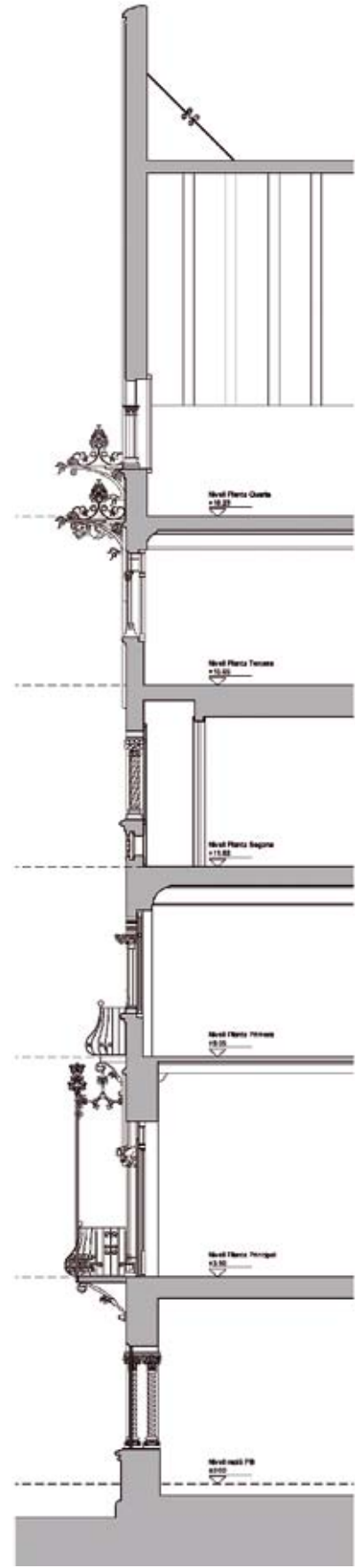
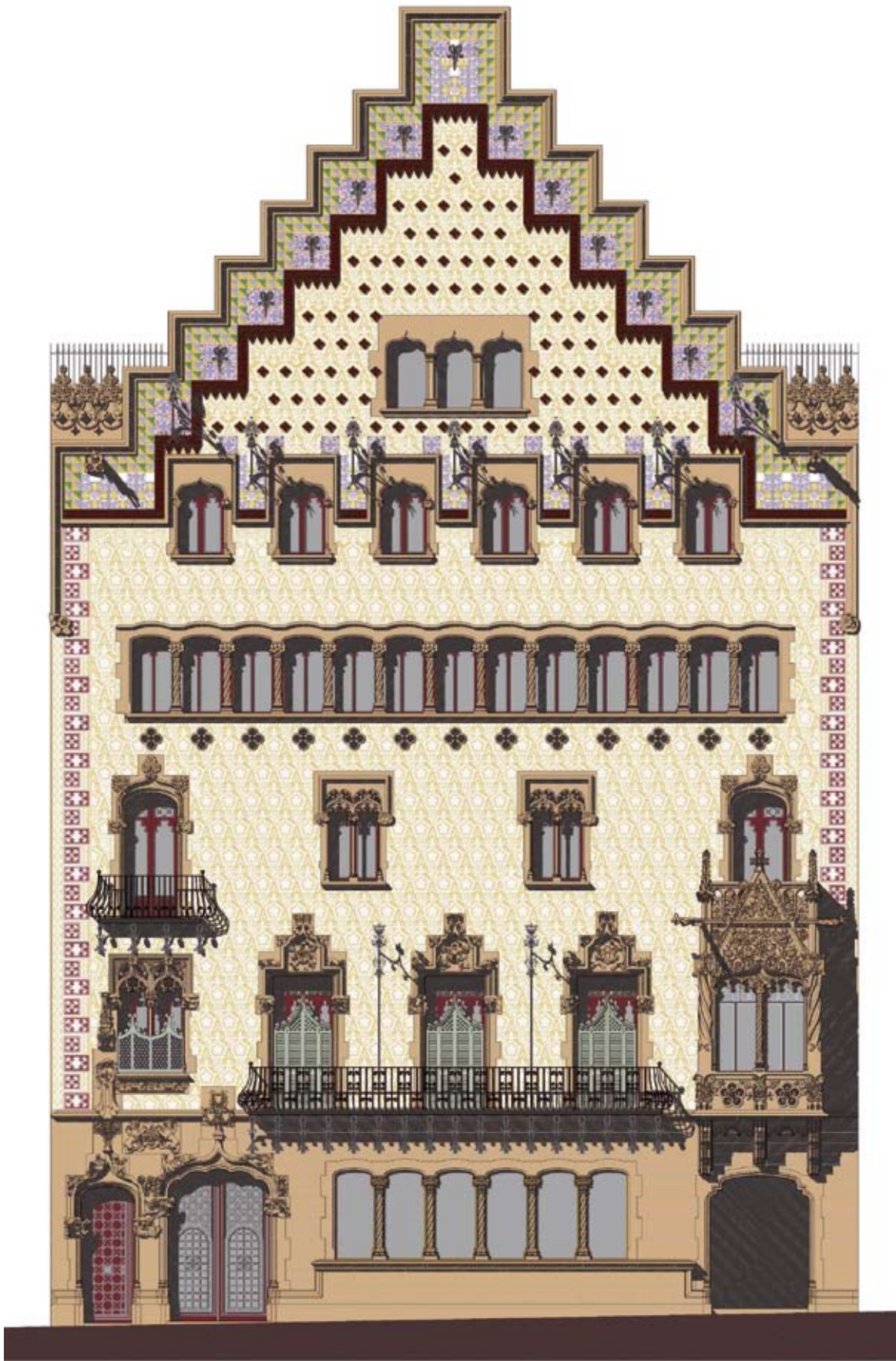
Kilómetro cero del Modernismo planetario

Una fachada rompedora

Josep Puig i Cadafalch consideró a Ildefons Cerdà i el ensanche de Barcelona com a sus grandes antagonistas que le incentivaron a elaborar una idea propia de la arquitectura y de la ciudad, rechazo compartido por la mayoría de arquitectos modernistas.

La fachada de la casa Amatller fue la primera en romper la ordenanza de la horizontalidad del terrado como coronamiento del edificio, con el incremento de su altura con la excusa del estudio fotográfico del propietario y con un piñón escalonado. Domènech i Montaner primero, y después Gaudí, siguieron el ejemplo conformando lo que dio en llamarse la "Manzana de la discordia".

El propietario, Antoni Amatller —fabricante de chocolate, coleccionista de obras de arte y fotógrafo aficionado—, Puig y el escultor Eusebi Arnau estuvieron muy compenetrados y elaboraron para la fachada un programa iconológico muy completo que el arquitecto supo integrar como contrapunto de volúmenes y materiales de piedra en la composición general del frontis. Resolvió el tratamiento general de la fachada a partir de un entapizado esgrafiado con motivos florales y un frontón escalonado emmarcado de piedra y cerámica esmaltada. El aspecto de casa belga que le otorgó el mencionado remate escalonado podría responder a una identificación del arquitecto con aquel país, que siempre tomó como referencia de desarrollo e independencia para Cataluña, como manifestó reiteradamente en sus memorias.

▲ Façana i secció de la casa Amatller.

Programa iconològic de la façana

El propietari i l'arquitecte van utilitzar la façana de la casa Amatller com a manifestació d'individualització extrema, davant l'anonimat de les façanes dels mestres d'obres que inspiraven les ordenances.

Una part del programa iconològic esmentat de la façana i també de l'interior de la casa, sobretot al principal, ja l'havia desenvolupat parcialment el propietari a la publicitat dels cromos de la xocolata que fabricava, particularment els temes de caràcter moralista a través de les faules d'animals, i els motius nacionalistes amb la llegenda de sant Jordi, la princesa i el drac, d'una banda, i una història de Catalunya, de l'altra.

Els aspectes que agafen més protagonisme, però, fan referència a les activitats del propietari com a industrial, col·leccionista i fotògraf, a les quals Puig dedicà l'ornamentació superior de les tres llindes de les balconeres del principal. Per a la tribuna del dormitori de la filla única reservà el tema central de la façana, una lletra A gegantina, la inicial d'Amatller, sobreposada a un gran ametller florit amb una gran quantitat de flors portadores de lletres *a* minúscules a dins, com a representació tot plegat de l'arbre genealògic de la família. Un text gravat en pedra que envolta les tres cares de la tribuna reafirma el simbolisme general d'aquest potent volum volat: "L'ametller floreix / el bon temps s'acosta / amb sos nius d'ocells / i ses poms de roses".

Aquesta voluntat d'una arquitectura profundament simbolista i parlant, que incorporava la llibertat del color i les formes florals i historicistes, contrastava amb l'anonimat i el silenci de l'arquitectura més racionalista dels mestres d'obra.

Escultures de la princesa, sant Jordi i el drac d'Eusebi Arnau sobre la porta d'entrada de vianants i en el capitell de la porta d'entrada de l'automòbil de la façana principal de la casa Amatller.

Iconological programme of the façade

The owner and the architect used the façade of Casa Amatller as a demonstration of extreme individualisation, against the anonymity of the façades by master builders that the regulations inspired.

The iconological programme mentioned for the façade, and also the house's interior, especially on the main mezzanine floor, had already been partially developed by the owner in the advertising for the chocolate picture cards that he produced, particularly themes of a moralist nature through fables about animals and those of a nationalist nature with the legend of Saint George, the princess and the dragon, as well as a history of Catalonia.

However, the aspects that take on greatest protagonism make reference to the activities of the owner as an industrial magnate, collector and photographer, to which Puig dedicated the upper ornamentation of the three lintels of the balconies on the main mezzanine floor. For the balcony of his only daughter's bedroom, he reserved the central theme of the façade, that of a giant letter A, the initial of Amatller [almond tree], superimposed on a great flowering almond tree with a large number of flowers full of tiny *a* letters inside, representing the entire family tree. A text engraved in stone that surrounds the three faces of this balcony reaffirms the general symbolism of this powerful projecting volume: "L'ametller floreix / el bon temps s'acosta / amb sos nius d'ocells / i ses poms de roses" ["The almond tree flowers / fine weather is coming / with its bird's nests / and its bunches of roses"].

This desire for a deeply symbolic, speaking architecture, incorporating the freedom of colour and floral and historicist forms, contrasted with the anonymity and silence of the more rationalist architecture of the master builders.

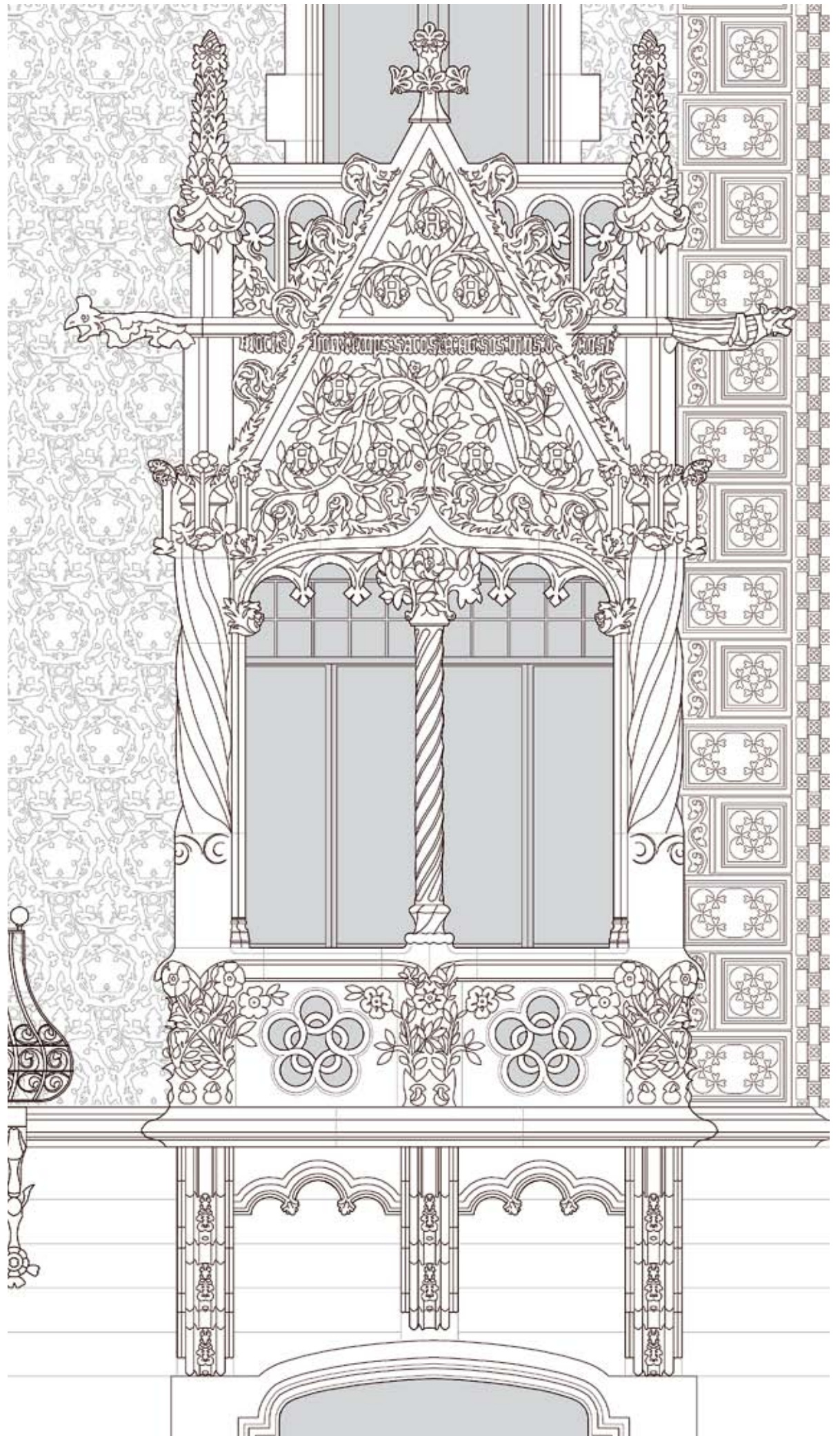
Programa iconològic de la fachada

El propietari i el arquitecto utilizaron la fachada de la casa Amatller como manifestación de individualización extrema, frente al anonimato de las fachadas de los maestros de obras que inspiraban las ordenanzas.

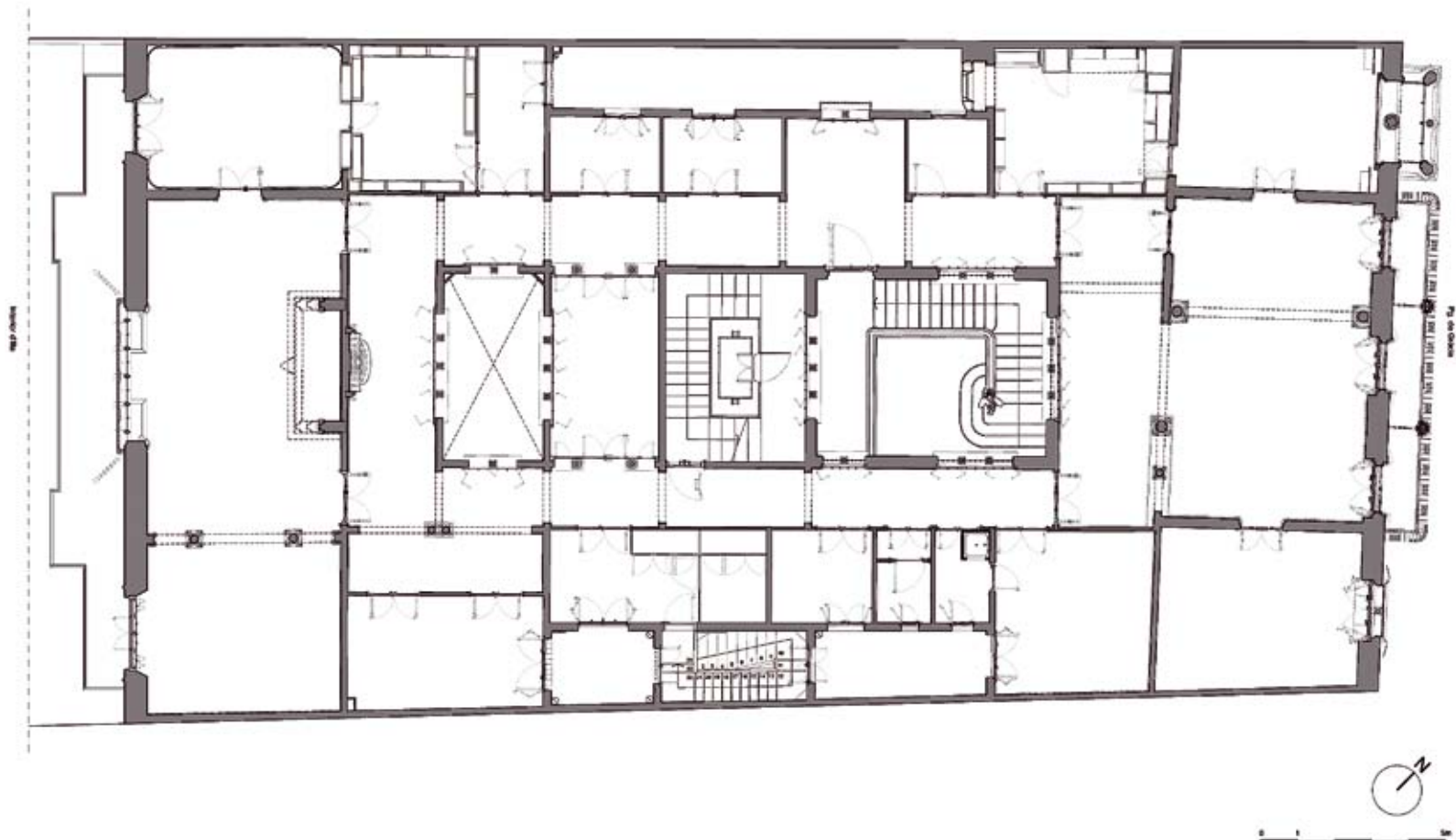
Parte del programa iconológico mencionado de la fachada y también del interior de la casa, sobre todo en el principal, ya lo había desarrollado parcialmente el propietario en la publicidad de los cromos del chocolate que fabricaba, en particular los temas de carácter moralista a través de las fábulas de animales, y los de carácter nacionalista con la leyenda de san Jorge, la princesa y el dragón, además de una historia de Cataluña.

Sin embargo, los aspectos que cobran mayor protagonismo hacen referencia a las actividades del propietario como industrial, coleccionista y fotógrafo, a las que Puig dedicó la ornamentación superior de los tres dinteles de las balconeras del principal. Para la tribuna del dormitorio de la hija única reservó el tema central de la fachada, el de una gigantesca letra A, la inicial de Amatller [almendro], superpuesta a un gran almendro florido con una gran cantidad de flores repletas de letras *a* minúsculas en su interior, representando todo el conjunto el árbol genealógico de la familia. Un texto grabado en piedra que rodea las tres caras de la tribuna reafirma el simbolismo general de este potente volumen en voladizo: "L'ametller floreix / el bon temps s'acosta / amb sos nius d'ocells / i ses poms de roses" ["El almendro florece / el buen tiempo se acerca / con sus nidos de pájaros / y sus pomos de rosas"].

Esta voluntad de una arquitectura profundamente simbolista y parlante, incorporando la libertad del color y las formas florales e historicistas, se contraponía al anonimato y el silencio de la arquitectura más racionalista de los maestros de obra.

► Mirador de la façana de la casa Amatller.
Obra de Josep Puig i Cadafalch i Eusebi Arnau.

La planta del principal

Davant del barroquisme de la façana i de les parets interiors del principal, Puig i Cadafalch resol les plantes reformades de la planta baixa i el principal d'una manera extremadament racional i simple. La mateixa claredat i catalanitat que manifesta el seu pensament escrit, és el que ordena la composició de les distribucions dels espais interiors.

La planta principal és reservada als propietaris (el pare, Antoni, i la filla, Teresa). El menjador, la sala de música i el dormitori d'invitats es disposen a la façana sud-oest del pati interior d'illa, mentre que els dormitoris se situen a la façana del passeig de Gràcia. Cadascun d'aquests dos dormitoris es col·loquen enganxats a les mitgeres de la casa, amb un gran saló al mig per a l'exposició de les col·leccions d'art i un cosidor per a la filla. Per contra, la cuina i el servei són a la planta baixa, connectats per una escala interior i un muntaplats.

La racionalitat i la unitat de la planta es refermen gràcies a un ampli corredor que circumval·la quasi tota la planta, envoltant els nuclis de circulació i ventilació vertical (dels tres patis: el davanter i principal, reservat per a l'escala noble; el del mig, per a l'escala de veïns, i el posterior, d'il·luminació i ventilació). Un mosaic romà molt treballat a manera de catifa, juntament amb un seguit de pòrtics amb arcs esglaonats invertits disposats transversalment cada vegada que es travessa un mur de càrrega, ressalten la importància de tot el recorregut dels passadissos.

▲ *Planta del principal reformada per Josep Puig i Cadafalch.*

The mezzanine floor

Against the baroque-inspired façade and interiors, Puig i Cadafalch resolved the alterations to the ground and mezzanine floors in an extremely rational and simple way. The same clarity that is apparent in his written thinking allows him to order the composition of the distribution of the interior spaces.

This main floor is reserved for the owners (the father, Antoni, and the daughter, Teresa): the dining room, the music room and the guest room are arranged along the southwestern façade of the block's inner courtyard, while the bedrooms are positioned along the façade overlooking Passeig de Gràcia. Each of these two bedrooms are arranged next to the building's dividing walls, with a large lounge in the middle for exhibiting art collections and a sewing room for the daughter. Meanwhile, the kitchen and services are to be found on the ground floor, connected by an interior staircase and a dumbwaiter.

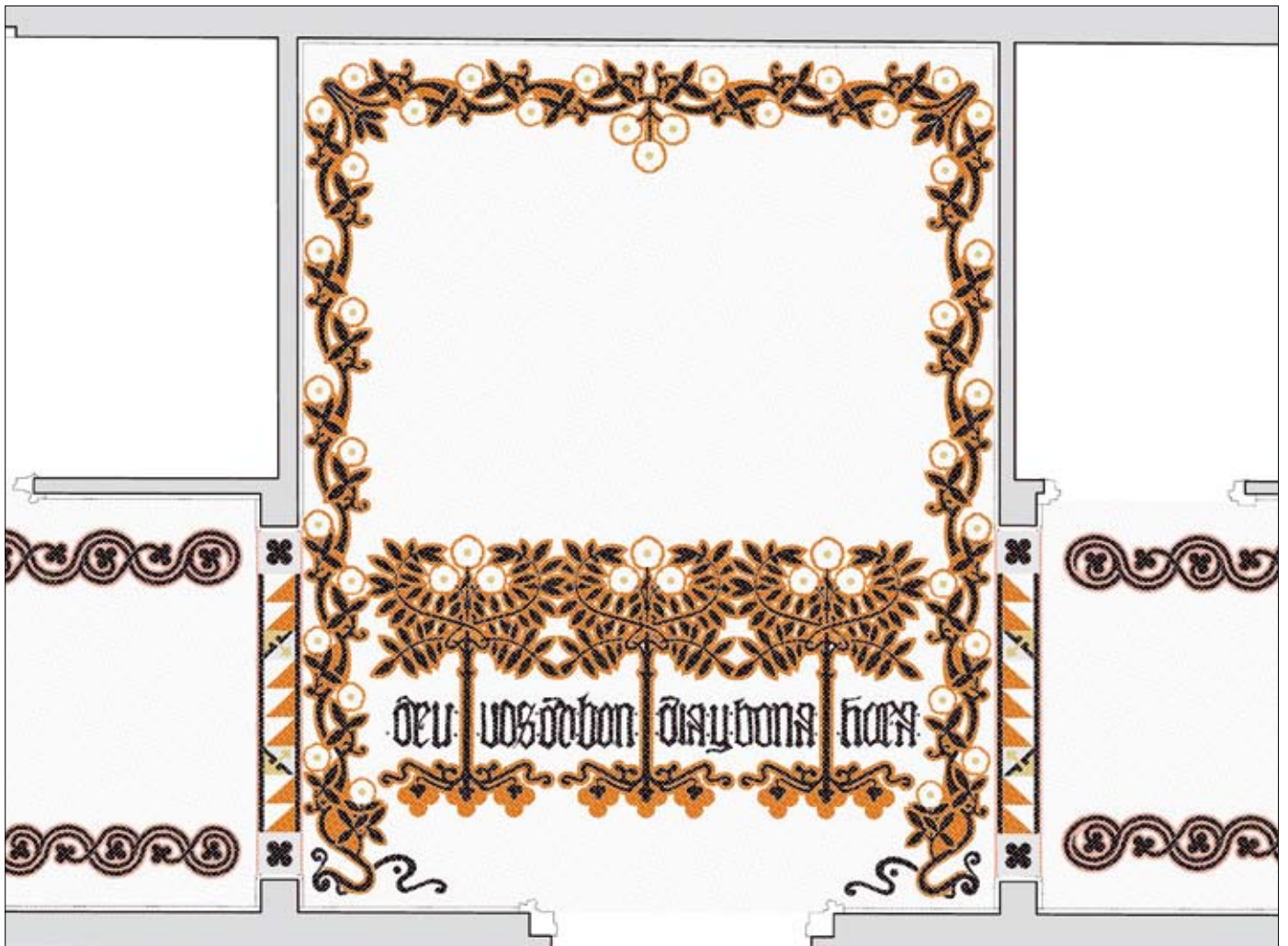
The rationality and unity of the floor is reaffirmed thanks to a broad corridor that runs around almost the entire floor, around the vertical circulation and ventilation cores (of the three courtyards: the main front courtyard, reserved for the great staircase; the middle one, for the residents' staircase, and the back one, for lighting and ventilation). A very elaborate Roman mosaic which acts as a carpet, together with a series of porticoes with inverted stepped arches arranged transversally every time a loadbearing wall is crossed, highlight the importance of the entire route of the corridors.

La planta del principal

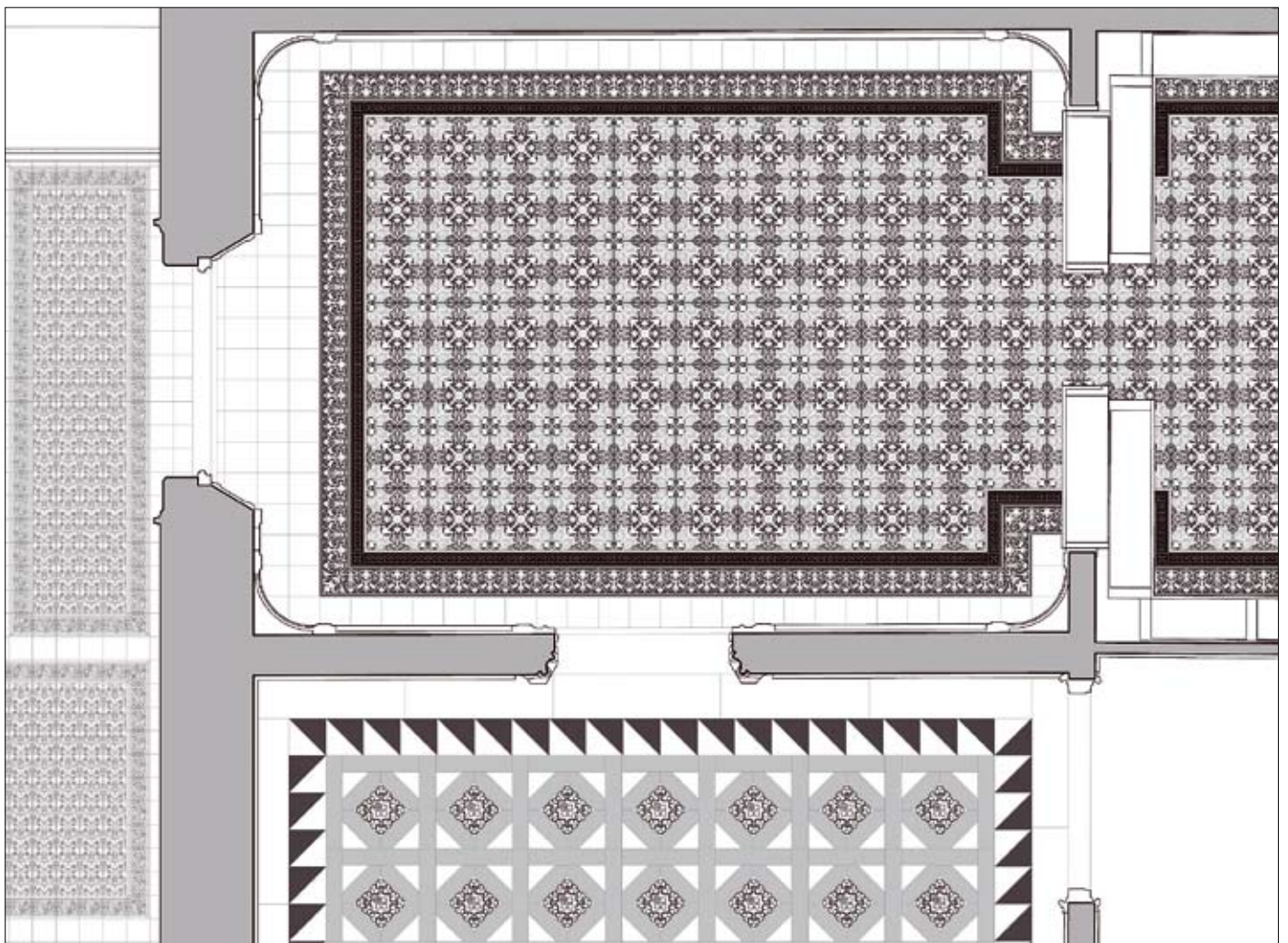
Frente al barroquismo de la fachada y de las paredes interiores del principal, Puig i Cadafalch resuelve la reforma de las plantas baja y principal de forma extremadamente racional y simple. La misma claridad que manifiesta en su pensamiento escrito le permite ordenar la composición de la distribución de sus espacios interiores.

La planta principal está reservada a los propietarios (el padre, Antoni, y la hija, Teresa): el comedor, la sala de música y el dormitorio de invitados se disponen en la fachada sudoeste del patio interior de manzana, mientras que los dormitorios se sitúan en la fachada del paseo de Gràcia. Cada uno de estos dos dormitorios se disponen pegados a las medianeras de la casa, con un gran salón en medio para la exposición de las colecciones de arte y un costurero para la hija. Por el contrario, la cocina y el servicio se hallan en la planta baja, conectados por una escalera interior y un montaplats.

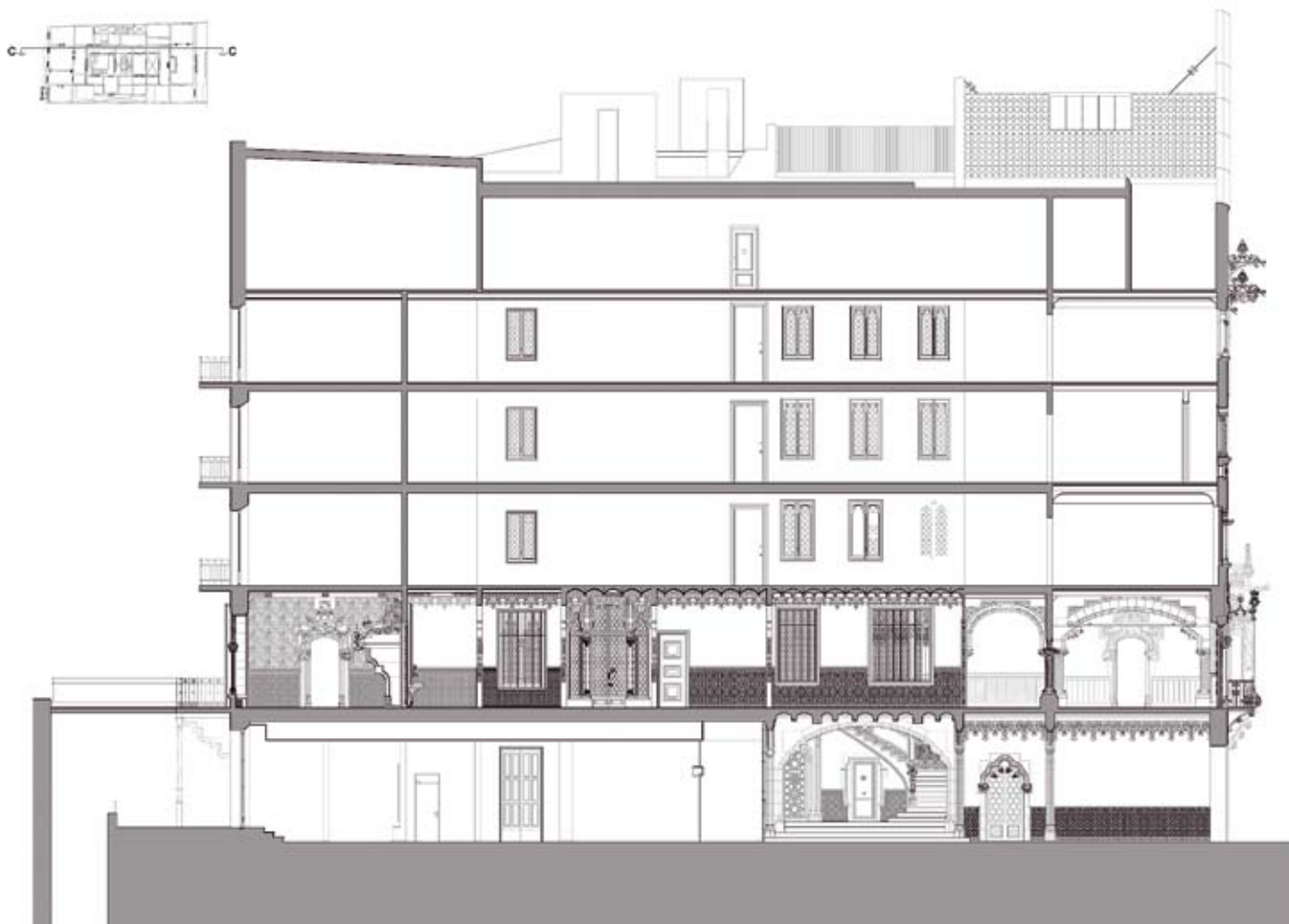
La racionalidad y unidad de la planta se reafirman gracias a un amplio pasillo que circunvala casi toda la planta, rodeando los núcleos de circulación y ventilación vertical (de los tres patios: el delantero y principal, reservado para la escalera noble; el del medio, para la escalera de vecinos, y el posterior, de iluminación y ventilación). Un mosaico romano muy elaborado a modo de alfombra, junto con una serie de pórticos con arcos escalonados invertidos dispuestos transversalmente cada vez que se atraviesa un muro de carga, resaltan la importancia de todo el recorrido de los pasillos.

► Detall de mosaic romà del rebedor, corredor i despatx de la casa Amatller.

► Detall dels paviments del menjador (de marbre), del dormitori d'invitats (de mosaic hidràulic) i del balcó (de formigó).

Les seccions de la casa Amatller

La casa Amatller fou una reforma d'un edifici de planta baixa més quatre plantes, construït el 1875 pel mestre d'obres Antoni Robert i Morera. Puig reestructurà a fons les plantes baixa i principal i la façana davantera, tot afegint-hi una planta per a l'estudi fotogràfic, però va deixar la resta sense intervenir.

Comprada el 1898, la reforma fou enllestida acceleradament en divuit mesos, tant pel que fa a l'obra grossa com als acabats i la profusa decoració, incloent-hi el mobiliari, dissenyat expressament també per l'arquitecte. La inauguració de la casa reformada va tenir lloc el 1900.

Puig va dirigir un excel·lent equip de treball d'una cinquantena d'empreses artesanes, la majoria d'entre les millors del país, atesa la perfecció de l'execució dels diferents tipus de treballs. Afortunadament aquestes empreses estan totes identificades, ja que les factures de l'obra —amb els seus logotips corresponents i encaçalaments gràfics— s'han preservat a la Fundació Amatller.

La secció longitudinal de la casa mostra la superposició de totes les plantes de l'edifici amb la seva organització vertical interna. En destaquen els tres patis verticals; el principal és cobert amb una magnífica vidriera de colors que dona a l'escala principal d'accés a la planta noble la proporció justa per treure-li l'efecte d'interior de xemeneia que tot pati de llums crea. No s'aprecien, a l'aixecament de l'estudi fotogràfic, les magnífiques encavallades de fusta, on gràcies a la seva alçària i decoració creen un espai molt qualificat.

▲ Secció longitudinal pel vestibul de la planta baixa.

The sections of Casa Amatller

Casa Amatller is the result of the reform of a five-storey building built in 1875 by master builder Antoni Robert i Morera. Puig completely restructured the ground and main mezzanine floors, and the front façade, adding a floor for photographic studio and leaving the rest without intervention.

Purchased in 1898, the house's reform was hastily completed in just eighteen months, including all the work and the finishes and decorative details, as well as the furniture, also expressly designed by the architect. The inauguration of the reformed house took place in 1900.

Puig directed an excellent work team of some fifty craft firms, most of which were among the best in the country, given the perfection of the execution of the different types of work. Fortunately these companies are all identified because the invoices for the work are still kept at the Fundació Amatller, each with their corresponding logotypes and graphic letterheadings.

The lengthwise section of the house shows the superimposing of all the floors of the building with its internal vertical organisation. Prominent are its three vertical lightwells, the main one covered with a magnificent piece of colourful stained glass that overlooks the main access staircase to the grand floor, giving it the right proportion to remove the chimney-flue effect that all lightwells create. What cannot be appreciated, in the representation of the photographic studio, are the magnificent wooden frames, where thanks to their height and decoration they create a very qualified space.

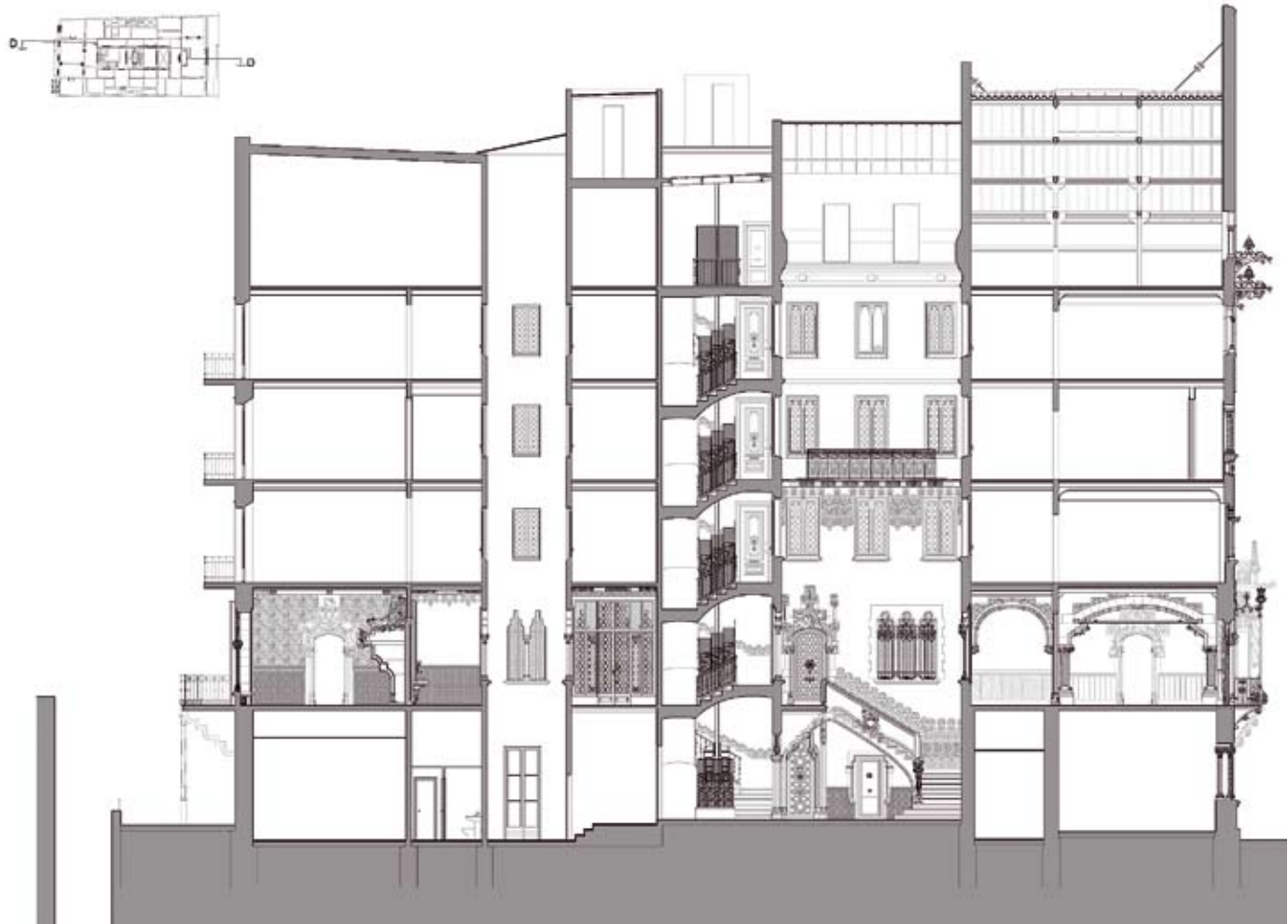
Las secciones de la casa Amatller

La casa Amatller es el resultado de una reforma de un edificio de planta baja más cuatro plantas, construido en 1875 por el maestro de obras Antoni Robert i Morera. Puig reestructuró a fondo las plantas baja y principal y la fachada delantera, añadiendo una planta para estudio fotográfico y dejando el resto sin intervenir.

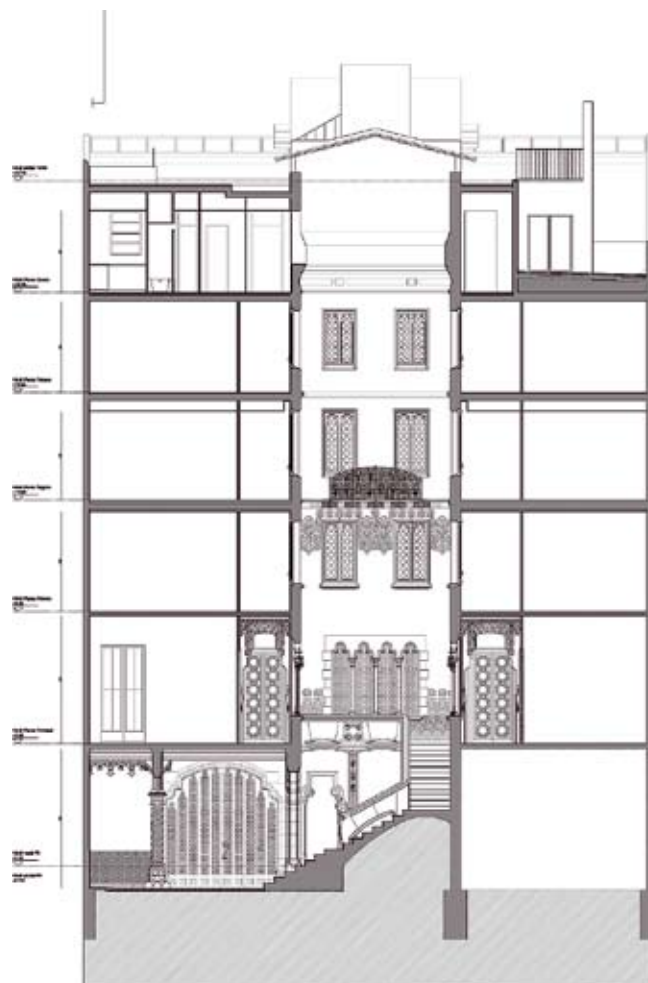
Comprada en 1898, la reforma se realizó aceleradamente en dieciocho meses, tanto por lo que respecta a la obra como a los acabados y detalles decorativos, incluyendo el mobiliario, diseñado expresamente también por el arquitecto. La inauguración de la casa reformada tuvo lugar en 1900.

Puig dirigió un excelente equipo de trabajo de una cincuentena de empresas artesanales, en su mayoría entre las mejores del país, dada la perfección de la ejecución de los distintos tipos de trabajo. Afortunadamente las empresas están todas identificadas puesto que se conservan las facturas de la obra en la Fundació Amatller, todas ellas con sus correspondientes logotipos y encabezamientos gráficos.

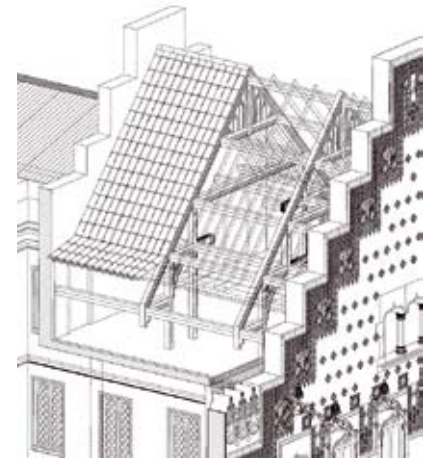
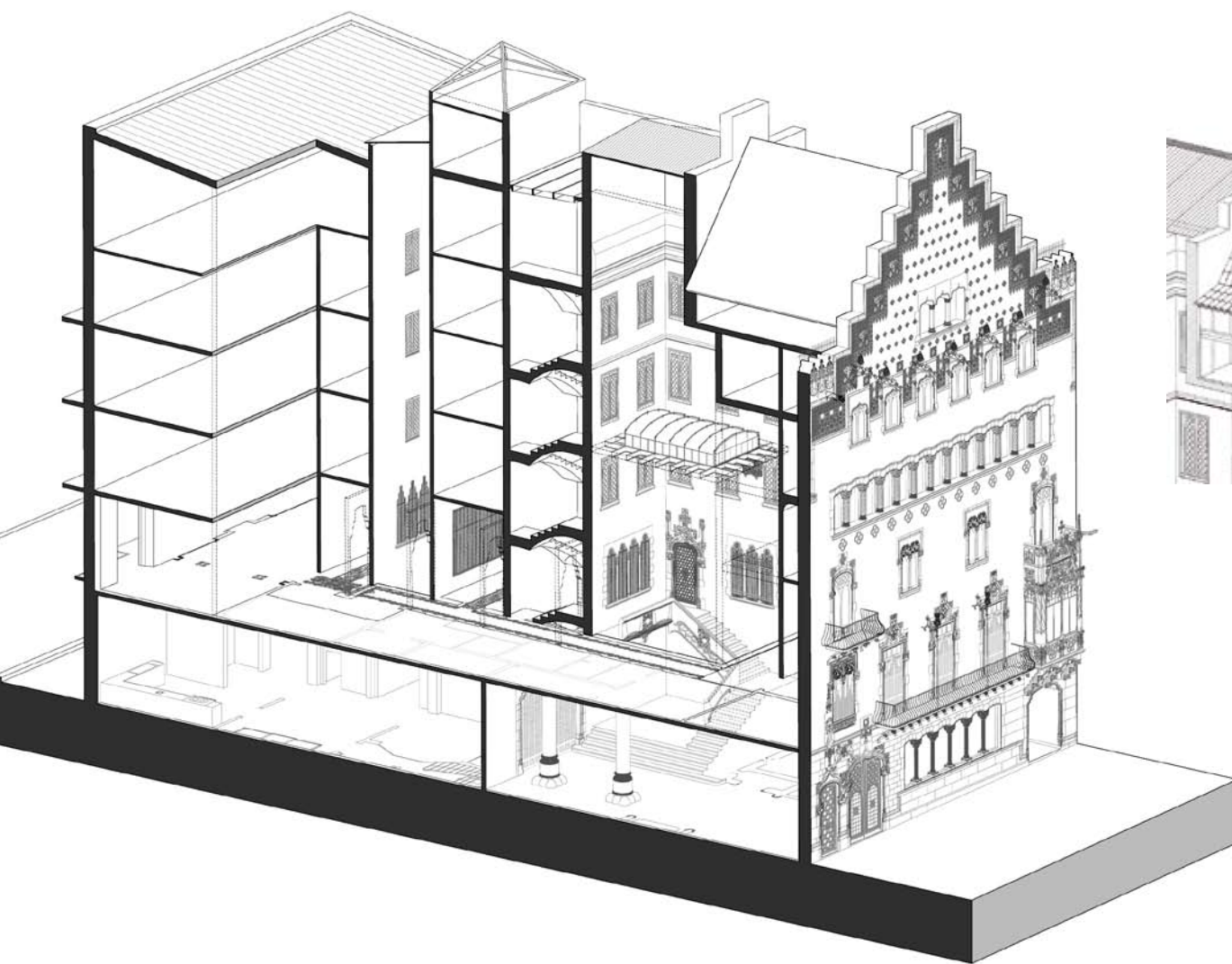
La sección longitudinal de la casa muestra la superposición de todas las plantas del edificio con su organización vertical interna. Destacan sus tres patios verticales, cubierto el principal con una magnífica vidriera de colores que da a la escalera principal de acceso a la planta noble la proporción justa para sustraerle el efecto de interior de chimenea que todo patio de luces crea. No se aprecian, en el remonte del estudio fotográfico, las magníficas cerchas de madera, donde gracias a su altura y decoración crean un espacio muy cualificado.

▶ Secció longitudinal pel pati principal de la planta baixa.

▶ Secció transversal.

L'axonometria de la casa Amatller

La visió de conjunt que facilita el dibuix permet la comprensió dels aspectes més importants de l'edifici.

En primer lloc, destaca la superposició d'una casa de veïns de tres plantes, amb escala pròpia, a un palau privat de planta baixa i principal amb escala d'accés independent, amb l'afegit de l'estudi fotogràfic per al propietari a la quarta planta per aprofitar la llum natural

Aquesta tipologia residencial de casa de veïns amb palau del propietari incorporat a les plantes baixa i principal fou un model immobiliari molt emprat pels industrials catalans, particularment a l'Eixample barceloní, atès que els permetia utilitzar la planta baixa com a magatzem de les seves manufactures, tenir un habitatge digne i, a més, treure un benefici respectable amb els lloguers.

Antoni Amatller, que tenia una moderna fàbrica de xocolata a Sant Martí de Provençals, no necessitava la planta baixa per a magatzem, de manera que la destinà a usos domèstics: hi va ampliar la seva residència amb la cuina, diverses dependències per al treball domèstic (tenia cinc persones al seu servei) i dormitoris per al servei, a més d'un garatge per a un dels primers automòbils de Barcelona. Per facilitar-ne l'aparcament, es construí una plataforma giratòria a l'entrada del garatge encastada al paviment, atesa l'estretor de la cruïlla per a aquesta funció, que compartia amb el pas d'una escala de servei. ♦

▲ Axonometria del conjunt de la casa Amatller

► La família Amatller, pare i filla, asseguts a la taula del menjador. Fotografia Audouart, Arxiu Institut Amatller d'Art Hispànic

Axonometry of Casa Amatller

The overall view facilitated by the drawing allows comprehension of the building's most important aspects.

Firstly, prominent is the superimposing of a residential block with three floors and its own staircase typical of a private palace with a ground and main floor with an independent access stairway, with the addition of a photographic studio for the owner on the fourth floor to take advantage of the natural light.

This typology of a residential building with the owner's palace incorporated into the ground and main mezzanine floors was a property model very much used by Catalan industrial magnates, especially in Barcelona's Eixample area, as it allowed them to use the ground floor as storage for their manufactured products, enjoy a dignified dwelling, and also make a respectable profit from rentals.

Antoni Amatller, who had a modern chocolate factory in Sant Martí de Provençals, did not need the ground floor for warehousing, so he allocated it to domestic uses to extend his residence with the kitchen, several rooms for the domestic service (he had five people at his service) and bedrooms for the serving staff, as well as a garage for one of the first cars in Barcelona. To make parking easier, a rotating platform was built at the garage entrance, set into the floor, given the narrowness of the passage for this function, shared as it was with the passage of a service staircase. ♦

La axonometría de la casa Amatller

La visió de conjunt que facilita el dibuix permet la comprensió dels aspectes més importants del edifici.

En primer lugar, destaca la superposició de una casa de veïns de tres plantes con escalera propia a un palacio privado de planta baja y principal con escalera de acceso independiente, con el añadido del estudio fotográfico para el propietario en la cuarta planta para aprovechar la luz natural.

Esta tipologia residencial de casa de vecinos con palacio del propietario incorporado en las plantas baja y principal fue un modelo inmobiliario muy empleado por los industriales catalanes, particularmente en el ensanche barcelonés, puesto que les permitía utilizar la planta baja como almacén de sus manufacturas, tener una vivienda digna y además sacar un respetable beneficio con los alquileres.

Antoni Amatller, que tenía una moderna fábrica de chocolate en Sant Martí de Provençals, no necesitaba la planta baja para almacén, de modo que la destinó a usos domésticos para ampliar su residencia con la cocina, varias dependencias para el trabajo doméstico (tenía cinco personas a su servicio) y dormitorios para el servicio, además de garaje para uno de los primeros automóviles de Barcelona. Para facilitar su aparcamiento, se construyó una plataforma giratoria en la entrada del garaje incrustada en el pavimento, dada la estrechez de la cruïlla para esta función, compartida como estaba con el paso de una escalera de servicio. ♦

▶ Façana Casa Amatller 1903.
Fotografia Audouart, Arxiu Institut Amatller
d'Art Hispànic.

▶ Formació de la *Mansana de la Discòrdia*.
Fotomuntatge del Arxiu Institut Amatller d'Art
Hispànic a partir d'una postal d'ATV.

